

Recension

Zygmunt Bauman (1998/2000): *Globalisering*.
Lund: Studentlitteratur. 129 s.

Översättning: Fredrik Miegel. Originalets titel: *Globalization. The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.

I *Globalisering* är det förhållandet mellan det globala och det lokala som fokuseras och det är ingen positiv bild som växer fram i denna korta, men kraftfulla och innehållsrika bok om en av nutidens mest kännbara processer. I fem skilda men ändå sammanhängande kapitel diskuterar Zygmunt Bauman – professor emeritus i sociologi vid universiteten i Leeds och Warszawa – globaliseringens konsekvenser, allt från relationen mellan arbete och kapital till konsumismens kriminalisering av fattiga och fängelsets funktion i ”post-korrektionens” tidevarv. Med ett negativt dialektiskt förhållningssätt låter författaren det globala konfronteras med sin motsats, det lokala, för att visa att det finns mer i globaliseringsprocessen än vad som först möter ögat.

Sin vana trogen erbjuder Bauman inga lösningsförslag och försöker heller inte att konstruera någon ”programförklaring”. Bokens syfte är att väcka frågor och att skapa diskussion om en process vars konsekvenser ”betalas i det mänskliga lidandets hårda valuta” (s 9).

Att tala om globalisering som en process som strävar efter att homogenera det mänskliga tillståndet vore olyckligt. Eftersom globaliseringen åtskiljer lika mycket som den förenar kan den därmed inte jämföras med universaliseringens strävanden. Skillnaden mellan att bli universaliserad och att bli globaliserad är att den förra söker en universell ordning som sträcker sig över jorden i en föreställning om att förbättra människans livsvillkor och göra dem jämlika. Globalisering däremot handlar inte om det som komma skall utan det som händer hela mänskligheten här och nu. Det som sker handlar snarare om en ny form av stratifiering än om jämlikhet där ”att vara i rörelse” har blivit ett av de tydligaste kännetecknen i uppdelningen av en global elit och en (växande) lokal massa. Globaliseringen skiljer med andra ord ut en minoritet, vars rörelsefrihet innebär att de är oberoende av rummets res-

triktioner, från en (mer eller mindre) immobil majoritet vars relation till rummet inte är en fråga om val. De lokala är med andra ord fast i sin "lokalitet" medan den globala eliten blir allt mer fri från rummets hämmande krafter. Eller som Bauman uttrycker det: "Att vara lokal i en globaliserad värld är ett tecken på social deprivation och degradering" (s 6).

För Bauman handlar det snarare om en ny världsoordning än om en ny världsordning, där ingen längre verkar ha kontroll då suveränitetstripodens tre ben (militär, kultur och ekonomi) rasat samman. En process i vilken politiken såväl fragmenterats och marginaliserats som territorialiserats samtidigt som ekonomin avpolitiserats och globaliserats. Dessa fenomen, eller snarare krafter, motarbetar emellertid inte varandra utan komplementerar varandra och utgör två sidor av samma process, nämligen en världsomspännande omfördelning av makt och handlingsfrihet. En mer passande term att använda, som blottlägger den omistliga negativa dialektik som råder mellan det lokala och globala, som distribuerar det goda asymmetriskt och som innebär hög mobilitet eller globalisering för vissa och låg mobilitet eller lokalisering för andra finner Bauman i Roland Robertssons term *glokalisering*.

Det är en gammal marxistisk visdom som Bauman revitaliserar. Allt sedan den industriella revolutionen har social och geografisk mobilitet uppmuntrats, men enbart ett fåtal har haft de tillgångar som krävts för att bli mobila. Vissa kan röra sig fritt mellan olika lokaliteter och lämna dem när det passar, medan andra inte har eller ges någon möjlighet att bryta upp från sin egen lokalitet, eller beviljas inträde till andras lokaliteter. De lokala är med andra ord globaliseringens *Andra*. Denna relation exemplifieras med den nya form av "frånvarande jordägare" som har uppkommit, en klass som inte är knuten till jorden på samma sätt som de som brukar den. Denna elit rör sig lika fritt över jordens samtliga lokaliteter som kapitalet. Den globala eliten lever med andra ord i tiden eftersom rummet inte utgör något hinder.

Relationen mellan det globala och lokala exemplifieras även med den globala versionen av konsumtionssamhällets arketyper turister och vagabonder, för vilka modaliteten "att vara i rörelse" har två helt skilda innebörder. Som alla andra samhällen är konsumentssamhället stratifierat, och likt globaliseringen i övrigt är det rörelsefriheten som stratifierar människor i en hierarkisk ordning: "En skillnad mellan dem 'högt uppe' och dem 'lågt nere' är att de förra kan lämna det senare bakom sig – men inte vice versa" (s 82). Såväl turisten som vagabonden är emellertid konsumenter, men vagabonden är en defekt konsument eftersom hon har inte samma möjlighet som turisten att konsumera. Turisten är emellertid beroende av vagabonden. Fanns det inga vagabonder hade turisterna varit tvungna att uppfinna dem, säger Bauman, ty den globala världen behöver dem båda och tillsammans, precis som

den globala eliten behöver den lokala massan för sitt eget självförverkligande.

För de lokala ter sig emellertid den globala världen överklig. De lokala möter aldrig den globala eliten, får aldrig möjlighet att anamma dess livsstrategi och får enbart betrakta dess glans på avstånd: ”Segregerade och åtskilda på jorden möter de lokala de globala genom de regelbundet televiserade sändningarna från himlen” (s 54). Beträktelsen utgör globaliseringens och konsumismens främsta kontrollmekanism. Precis som att det är viktigt att skilja mellan globalisering och universalisering är det viktigt att skilja mellan två typer av maktmekanismer, nämligen panoptikon och synoptikon. Om panoptikon tillhör universaliseringens tidevarv tillhör synoptikon globaliseringens och övervakningen har gått från en situation där några få utvalda kontrollerade de många, till en situation där de många bevakar de få. De lokala bevakar med andra ord de globala. Denna kontroll sker inte längre genom disciplinering utan via förförelse. ”Panoptikon *tvingade* människor till positioner där de kunde övervakas. Synoptikon behöver inga tvångsmedel – de *förför* människor till att iakttas” (s 52).

Genom att ständigt betrakta det globala och det lokala som två sidor av samma mynt, visar författaren hur det globala verkar och slår tillbaka på det lokala i olika versioner och extremer. En av dessa extremer är internaliseringens roll i ”postkorrektionens” tidevarv. Fängelset har förlorat sin funktion som korrigerande och integrerande institution och handlar enbart om exkludering och om att radikalt begränsa människors rörelsefrihet. Den globala logiken är med andra ord allestädes närvarande. Om rörelsefriheten utgör det högsta värdet vad kan då vara ett lämpligare straff än att radikalt inskränka en människas rumsliga dimension?

Avslutningsvis skall sägas att *Globalisering* är värd att läsas och utgör ett mycket viktigt bidrag till den aktuella diskussionen om globalisering. I boken möter läsaren en provokativ och kritisk sociolog som inte låter någon vandra i tvivel angående författarens syn på globaliseringens effekter och konsekvenser. De som söker en positiv bild av globaliseringen och en filosofi som vurmjar för enhet och konsensus kommer inte, till skillnad från författaren till denna recension, sympatisera med Baumans teser och förhållningssätt.

Niclas Månsson

